

Nr 32.

Ankom till riksdagens kansli den 2 mars 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till kolonisation för estlandssvenskarna.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd (bilaga 3, punkt 10) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Lån till kolonisation för estlandssvenskarna för budgetåret 1945/46 beräkna ett investeringsanslag av 670 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 40, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 26 januari 1945, föreslagit riksdagen att å kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa dels till Lån till kolonisation för estlandssvenskarna å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 ett investeringsanslag av 500 000 kronor, dels ock till Lån till kolonisation för estlandssvenskarna å riksstaten för budgetåret 1945/46 ett investeringsanslag av 670 000 kronor.

Statsmakterna ha vid ett flertal tillfällen antingen genom särskilda anslag eller från anslaget till oförutsedda utgifter eller det å allmän förskottsstat I för innevarande budgetår uppförda anslaget till bidrag till flyktingars uppehälle, yrkesutbildning m. m. ställt medel till kommitténs för estlandssvenskarna (tidigare kommittén för rågösvenskarna) förfogande för överförande till Sverige av och för bistånd efter ankomsten hit åt estniska medborgare av svensk härstamning.

För kolonisation av de dittills till Sverige anlända estlandssvenska familjer som i sitt tidigare hemland haft sin huvudsakliga utkomst av fiske eller av jordbruk och fiske i förening anvisade 1944 års riksdag med bifall till Kungl. Maj:ts förslag (proposition nr 2, bilaga 13, p. 4; skrivelse nr 33, p. 15) under rubriken lån till den s. k. rågöstiftelsen å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 ett investeringsanslag av 200 000 kronor.

Den 24 mars 1944 beviljade Kungl. Maj:t stiftelsen ifrågakvarande lån och föreskrev i samband därmed, att lånet skulle av stiftelsen disponeras med i huvudsak följande fördelning:

Inköp av fiskebåtar, motorer och fiskredskap åt estlandssvenska familjer med belopp, som endast undantagsvis må överstiga 5 000 kronor per familj	kronor 100 000
Inköp av för estlandssvenska familjers bosättning lämpliga fastigheter jämte tillhörande yttre inventarier ävensom erforderlig istandsättning av fastigheterna	» 100 000
Summa	kronor 200 000.

Kommittén för estlandssvenskarna och rågöstiftelsen ha i gemensam skrivelse den 4 oktober 1944 gjort framställning i fråga om dels fortsatt fiskarkolonisation för estlandssvenskar, dels jordbrukskolonisation för estlandssvenskar och dels administrationskostnader för rågöstiftelsen för handhavande av denna kolonisationsverksamhet.

Sökandena ha till en början lämnat en utförlig redogörelse för tidigare kolonisationsverksamhet beträffande gammalsvenskbybor och estlandssvenskar.

I fråga om de allmänna förutsättningarna för den nu ifrågasatta kolonisationens genomförande framhålla sökandena följande.

Vid tiden för framställningen hade av den till omkring 7 500 personer uppgående estlandssvenska befolkningen cirka 6 500 anlänt till Sverige. Av sistnämnda antal hade 3 000 tidigare varit sysselsatta i jordbruk. Av denna jordbruksbefolkning vore 2 500 medlemmar av 720 familjer och övriga 500 ensamstående. 1 200 personer hade tidigare haft sin utkomst av fiske med jordbruk som stöd. Av fiskarbefolkningen tillhörde över 1 000 personer 280 familjer; de övriga vore ensamstående.

Jordbrukarna hade i sitt tidigare hemland haft självständiga mindre jordbruk, ofta med fiske eller kustfart som stöd, och endast i undantagsfall varit anställda. Fiskarna hade likaledes självständigt bedrivit sitt yrke. Den hittillsvarande erfarenheten av den estlandssvenska bosättningen i Sverige hade också visat, att jordbrukar- och fiskarbefolkningen snabbt funne sig tillrätta såsom självständiga yrkesutövare inom jordbruk och fiske, under det att de tidigare husbönderna hade svårt att finna sig i den anställdes mera snävt bestämda förhållanden. Efter att under ett års tid såsom anställda ha deltagit i arbetet inom svenskt jordbruk hade estlandssvenskarna i allmänhet visat sig ha förutsättningar att självständigt sköta mindre svenska jordbruk. Ett slutförande med gott resultat av den omfattande omflyttningen av estlandssvenskarna kunde åvägbringas endast därest den redan påbörjade fiskar- och jordbrukskolonisationen finge fullföljas.

Ett fullföljande av denna kolonisation vore även ur statsfinansiell synpunkt att tillråda. Inom den estlandssvenska jordbruks- och fiskarbefolkningen fortlevde det s. k. storfamiljsystemet. Detta innebure bland annat, att hushållen oftast omfattade tre generationer och att de gamla som regel även i de fattiga hemmen kvarbodde hos de vuxna barnen, vilka de vore behjälpliga med olika göromål. Enligt estlandssvensk folksed vore det sålunda ovanligt, att åldringar försörjdes på ålderdomshem. Därest den estlandssvenska jordbruks- och fiskarbefolkningen icke skulle få möjlighet grunda egna jordbrukshem och fiskarlägenheter, skulle de däremot i de flesta fall såsom anställda icke kunna ta hand om sina gamla, för vilka i sådant fall måste beredas plats på ålderdomshem.

Det hade i allmänhet berett svårigheter att som anställda utplacera estlandssvenska jordbrukare i 50—60-årsåldern. Därest möjlighet bereddessa tidigare husbönder att tillsammans med sina söner bedriva självständigt jordbruk, kunde de antagas komma att försörja sig själva och sina familjer. Skulle jordbruks- och fiskarkolonisationen däremot icke kunna genomföras, måste det antagas, att det övervägande antalet av dessa personer över 50-årsåldern snart måste omhändertagas av det allmänna till full försörjning, vilket komme att draga stora kostnader.

¹ Beträffande den fortsatta fiskarkolonisationen uttala sökandena att för att kunna fullfölja och avsluta denna kolonisation ytterligare lånemedel

behövdes på samma villkor som tidigare för inköp av dels fiskebåtar, motorer och redskap m. m. åt 50 familjer och dels fiskeställen med mindre jordbruk åt 100 familjer. Kostnaden för fiskeriutrustning beräknades till i genomsnitt 5 000 kronor för familj eller alltså sammanlagt 250 000 kronor. För förvärv av fiskeställen med småbruk beräknades kostnaderna till 10 000 kronor per familj, eller till sammanlagt 1 000 000 kronor.

Vad angår jordbrukskolonisationen anföra sökandena bland annat följande.

En undersökning hade utvisat, att av de estlandssvenska familjer som för närvarande vistades i Sverige 400 familjer, omfattande 2 000 personer, vore lämpliga att här under de närmaste åren börja bedriva självständigt jordbruk.

Den estlandssvenska jordbrukskolonisationen borde bygga på egnahemslångivningen.

En förutsättning för erhållande av egnahemslån vore emellertid, att vederbörande icke saknade medel att i någon mån bidraga till företaget. Denna förutsättning kunde icke uppfyllas beträffande några estlandssvenskar. Dessa hade nämligen anlänt till Sverige totalt utblottade. Då familjerna i allmänhet vore barnrika och ofta omfattade en eller flera gamla och arbetsförmögna, vilka såvitt möjligt brukade medfölja respektive familj vid dennas arbetsanställning, funnes i allmänhet inga utsikter för den inom svenskt jordbruk såsom jordbruksarbetare anställde estlandssvensken att, trots enligt rikssvensk uppfattning ofta torftig livsföring, spara ihop erforderliga medel för att själv bidra till att skapa ett eget jordbruk. För att kunna genomföra en jordbruksegnahemsverksamhet bland estlandssvenskarna erfordrades sålunda oundgängligen, utöver de genom vanliga egnahemslån tillgängliga 90 procent av respektive jordbruks uppskattade värde, medel för dels skillnaden mellan inköpsvärdet och belåningsvärdet, dels ock anskaffande av för jordbruket erforderliga yttre inventarier och kreatur samt oundgängligen erforderliga inre inventarier, i den mån sådana icke redan anskaffats. Kostnaden för inventarie- och kreatursanskaffningen beräknades till i genomsnitt 8 500 kronor för varje jordbruk.

För täckande av skillnaden mellan fastighetens inköpspris och egnahemslånet borde »premielån» medgivas. För dessa lån skulle gälla samma villkor som för premielån enligt kungörelsen om den statliga egnahemsverksamheten. Lånet skulle sålunda efterskänkas efter hand genom avskrivning av en tiondel om året med början det år amorteringsskyldighet för jordbrukslånet inträdde. Ifrågavarande lån skulle alltså vara helt avskrivet efter 16 år. Härutöver borde även verkligt premielån för mera väsentliga arbeten för fastighetens iordningställande kunna beviljas på sedvanliga villkor.

För finansiering av inköp av nödiga inventarier och kreatur samt gödningsämnen, foder och dylikt ävensom andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å fastigheten borde s. k. arrendelån utlämnas, enligt bestämmelserna i nyssnämnda kungörelse. För ifrågavarande ändamål borde emellertid, med hänsyn till vad tidigare anförts angående kostnaden för inventarie- och kreatursanskaffning, arrendelån utgå med belopp intill 8 500 kronor och ej som normalt med högst 4 500 kronor. Vidare borde återbetalningstiden förlängas från 17 till 26 år.

Sökandena hava funnit nödvändigt, att rågstiftelsen för att kunna verkamt biträda vid genomförandet av den föreslagna fiskar- och jordbrukskolonisationen beredes tillfälle anställa viss administrativ personal. De årliga administrationskostnaderna hava beräknats komma att uppgå till sammanlagt 29 000 kronor.

Beträffande takten och det aktuella medelsbehovet för kolonisationens genomförande framhålla sökandena, att en kolonisation av ifrågavarande omfattning med nödvändighet måste taga viss tid. Sannolikt komme härför att åtgå två till tre år. Å andra sidan vore det viktigt att kolonisationsverksamheten komme i gång snarast möjligt. Med hänsyn härtill syntes anvisandet av behövliga medel för fiskarkolonisationen kunna uppdelas på tre år, varvid en tredjedel borde anvisas på tilläggsstat för innevarande budgetår.

Över framställningen ha utlåtanden avgivits av lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen. Av *egnahemsstyrelsens* utlåtande inhämtas, bland annat, att styrelsen med hänsyn till att kolonisationen av estlandssvenskarna icke kan få ske i så snabb takt att det vanliga jordsökande klientelets intressen trädas för nära samt även med hänsyn till att det under nu rådande konjunkturer icke är särskilt gynnsamt att starta som egen jordbruksföretagare funnit antalet estlandssvenska familjer, som kunna tänkas bliva utplacerade såsom egna företagare i jordbruket, böra uppskattas till förslagsvis för innevarande budgetår högst 15 och för nästa budgetår högst 40. Vad angår formerna för stödverksamheten beträffande jordbrukskolonisationen har styrelsen funnit de av kommittén och stiftelsen föreslagna två hjälpformerna utöver egnahemslån i enkelhetens intresse böra sammanföras till en. För såväl täckande av skillnaden mellan fastighetens inköpspris och egnahemslånet som för inköp av inventarier m. m. böra utgå ett av egnahemsstyrelsen beviljat räntefritt amorteringslån enligt samma grunder som gälla för arrendelån (kung. nr 589/1940. 7:e kap.) endast med den skillnaden, att lånet bör kunna utgå intill ett belopp av högst 10 000 kronor och amorteringstiden bör kunna utsträckas till 30 år. Egnahemsstyrelsen har beräknat medelsbehovet för ifrågavarande ändamål till för innevarande budgetår 100 000 kronor och för budgetåret 1945/46 270 000 kronor.

Departementschefen har anfört följande.

Av den tidigare till ett antal av 7 500 personer beräknade svenska folkstammen i Estland har numera, med väsentligt stöd från svenska statens sida, 6 500 personer överförts till Sverige. Dessa estlandssvenskar böra snarast möjligt inordnas i det svenska samhället. En undersökning har visat, att av de i Sverige befintliga estlandssvenskarna 1 200 tidigare haft sin utkomst av fiske med småbruk som stöd och 3 000 varit sysselsatta i jordbruk. I regel hava dessa fiskar- och jordbrukarfamiljer i sitt förra hemland självständigt bedrivit sitt yrke.

På de skäl kommittén för estlandssvenskarna och rågstiftelsen anfört finner jag angeläget, att förutsättningar skapas för att lämpliga estlandssvenska fiskare och jordbrukare, sedan de genom någon tids anställning i Sverige lärt känna de nya förhållandena, såsom självständiga yrkesmän kunna fortsätta den näring de tidigare utövat. Denna kolonisationsverksamhet bör i erforderlig mån stödjas av staten. Emellertid må framhållas, att kolonisationen icke får givas sådan omfattning eller inriktning att den träder rikssvenska intressen för nära.

Den påbörjade fiskarkolonisationen bör enligt min mening fullföljas. Vad angår fiskarnas förseende med utrustning i form av båtar, motorer och fiskredskap synes ifrågavarande förmedlingsverksamhet allt fortfarande böra anförtros åt rågstiftelsen. Vidkommande härefter anskaffningen av fiskar-

lägenheter finner jag välbetänkt att låta dessa innehålla en mindre jordbruksareal. Med hänsyn till den svaga ekonomiska ställning, vari de estlandssvenska fiskarna för närvarande befinna sig, synes lämpligt, att lägenheterna, i likhet med vad som hittills gällt vid fiskarkolonisation för estlandssvenskar, till en början upplåtas endast på arrende. Verksamheten med inköp och utarrendering av fiskarlägenheter bör liksom hittills handhas av rågöstiftelsen. Emellertid bör stiftelsen verka för att arrendatorerna, så snart de ekonomiska förutsättningarna föreligga härför, med anlitande av den vanliga egnahemslångivningen förvärva äganderätt till de av dem arrenderade lägenheterna. Detsamma bör gälla jämväl de tidigare upplåtelseerna av fiskarlägenheter. Jag förutsätter alltså att rågöstiftelsens jordförmedlande verksamhet skall kunna avvecklas inom en nära framtid. — Såsom framgår av det sagda finner jag, att den fortsatta fiskarkolonisationen bör bedrivas efter i huvudsak de riktlinjer som angivas i kommitténs och stiftelsens framställning. Varken mot den föreslagna omfattningen av fiskarkolonisationen eller mot beräkningen av kostnaderna härför har jag något att erinra. Jag förordar sålunda, att för ändamålet anvisas dels ett belopp av 400 000 kronor på tilläggsstat för innevarande budgetår och dels ett belopp av samma storlek på riksstaten för budgetåret 1945/46.

Vad härefter angår jordbrukskolonisationen för estlandssvenskarna torde denna med hänsyn till de betänkligheter egnahemsstyrelsen anfört mot kommitténs och stiftelsens kolonisationsprogram böra tills vidare genomföras endast i begränsad omfattning. I likhet med egnahemsstyrelsen beräknar jag antalet kolonat under återstoden av innevarande budgetår till 15 och under nästa budgetår till 40. Denna kolonisation synes lämpligen böra bygga på egnahemslångivningen. Då emellertid de estlandssvenska jordbrukare, vilka i första hand böra omfattas av kolonisationen, nämligen familjeföreståndare med stor försörjningsbörd, för närvarande sakna och jämväl framgent måste beräknas komma att sakna medel att i nämnvärd utsträckning bidra till företaget, torde egnahemslånet böra kompletteras med en särskild långivning för bestridande av återstående kostnader för fastighetsförvärvet ävensom åtgärder för fastighetens iordningställande samt inköp av inventarier och kreatur. Denna långivning synes böra utformas i enlighet med egnahemsstyrelsens förslag. Såsom styrelsen påpekar komma estlandssvenska jordbrukare enligt detta förslag att få ett stöd som nära ansluter till de hjälpåtgärder innehavarna av statens arrendeegnahem åtnjuta. Nu förordad särskild långivning bör handhas av egnahemsstyrelsen i samråd med rågöstiftelsen. Mot egnahemsstyrelsens förslag att för ändamålet skulle anvisas 100 000 kronor på tilläggsstat för innevarande budgetår och 270 000 kronor på riksstaten för budgetåret 1945/46 synes intet vara att erinra. Egnahemslångivningen för jordbrukskolonisationen torde böra ske i vanlig ordning.

Medelsanvisningarna för fiskar- och jordbrukskolonisationen för vartdera av innevarande och nästa budgetår böra lämpligen sammanföras till ett anslag under fonden för låneunderstöd. Jag förordar sålunda, att till Lån till kolonisation för estlandssvenskarna anvisas investeringsanslag av 500 000 kronor på tilläggsstat för innevarande budgetår och 670 000 kronor på riksstaten för budgetåret 1945/46.

För att rågöstiftelsen skall kunna handha den fortsatta fiskarkolonisationen och biträda vid jordbrukskolonisationen synes stiftelsen vara i behov av viss administrativ personal. I den mån stiftelsen saknar medel att bestrida kostnaderna härför torde staten böra bidra här till. Särskilt anslag för ändamålet synes dock icke böra anvisas utan kostnaderna torde få belasta femte huvudtitelns kommittéanslag.

Utskottet.

Estlandssvenskarna, vilka med väsentligt stöd från statens sida överförts till Sverige, böra snarast möjligt inordnas i det svenska samhället. Med hänsyn såväl till den enskildes som det allmännas intresse är det såsom departementschefen framhållit angeläget, att lämpliga estlandssvenska fiskare och jordbrukare, sedan de genom någon tids anställning i Sverige lärt känna de nya förhållandena, såsom självständiga yrkesmän kunna fortsätta den näring de tidigare utövat. Utskottet delar departementschefens uppfattning, att kolonisationen dock icke bör givas sådan omfattning eller inriktning, att den träder rikssvenska intressen för nära.

Huvuddelen av de nu äskade medlen, 400 000 kronor för innevarande och ett lika stort belopp för nästa budgetår, är avsedd för ett fullföljande av den redan påbörjade fiskarkolonisationen. Fiskarlägenheterna, vilka förutsättas skola innehålla en mindre jordbruksareal, skola liksom hittills upplåtas endast på arrende. Arrendatorerna skola få, så snart de ekonomiska förutsättningarna föreligga härför, förvärva äganderätten till lägenheterna med anlåtande av den vanliga egnahemslånegivningen. Vad departementschefen i detta ämne anfört föranleder ej erinran från utskottets sida.

Återstoden, eller 100 000 kronor för innevarande och 270 000 kronor för nästa budgetår, är avsedd för jordbrukskolonisationen. För att möjliggöra för estlandssvenskarna att etablera sig som egna jordbrukare har det ansetts oundvikligt att staten lämnar stöd utöver vad gällande bestämmelser för egnahemsverksamheten medgiva. Utskottet har icke kunnat undgå hysa vissa betänkligheter mot att estlandssvenskarna beredas förmåner utöver dem, som enligt gällande bestämmelser kunna komma rikssvenska egnahemslåntagare till del. Emellertid synes utredningen giva vid handen att en jordbrukskolonisation på föreslagna villkor på längre sikt skall visa sig fördelaktig även ur det allmännas synpunkt och som det nu endast är fråga om en jordbruksanskaffning i begränsad omfattning åt 15 familjer under innevarande och 40 familjer under nästa budgetår, har utskottet ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag jämväl i denna del. Vid detta ställningstagande har utskottet fäst stor vikt vid att de estlandssvenska jordbrukare, som äro familjeförsörjare med stor försörjningsbörda, skola i första hand omfattas av ifrågavarande stödåtgärder. I anslutning härtill vill utskottet framhålla angelägenheten av att urvalet även sker med hänsyn till de personliga förutsättningarna för att här i landet driva ett självständigt jordbruk. För att möjliggöra anpassning efter här rådande förhållanden torde någon form av omskolning vara erforderlig exempelvis — såsom även förutsatts i Kungl. Maj:ts förslag — genom deltagande viss tid såsom anställd i svenskt jordbruk.

Vad departementschefen i övrigt anfört har ej givit utskottet anledning till erinran.

Utskottet får alltså hemställa,

att riksdagen må till *Lån till kolonisation för estlandssvenskarna* under fonden för låneunderstöd anvisa

a) å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 ett investeringsanslag av 500 000 kronor,

b) å riksstaten för budgetåret 1945/46 ett investeringsanslag av 670 000 kronor.

Stockholm den 2 mars 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Bäcklund, Bernhard Nilsson, Karl Andersson, Mönnerskantz, Heiding, Boman, Gustaf Iwar Anderson, Wiklund, Johan Eric Ericson* och *Albertsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Danielsson, Mårtensson, Staxäng, Viklund, Lindholm, Åkerström, Petterson* i Degerfors, *Johansson* i Mysinge, *Thapper* och *Birke*.
